Рад има велики број грешака. Већи део рада је преписан из литературе. Текст није технички обрађен. Велики је број словних грешака.Нема пасуса у раду. Недостаје списак прилога. Литература није правилно наведена.

МАТУРСКИ РАД

ИЗ ИСТОРИЈЕ

Тема: Српске земље до XII века

Ментор: ???????

Ученик: ????????

САДРЖАЈ:

Увод.....3

Досељавање на Балканско полуострво

Живот у препостојбини.....4

Узроци сеобе.....6

Насељавање Балкана.....8

Примање хришћанства.....9

Рашка.....10

Кнез Властимир,кнез Мутимир.....11

Петар Гојниковић,Павле Брановић,Захарије Прибисављевић.....12

Часлав Клонимировић,Тихомиљ,Љутомир,Љутовит,велики жупан Вукан.....13

Велики жупан Урош I,велики жупан Урош II.....14

Велики жупан Деса,велики жупан Тихомир.....15

Дукља

Кнез Владимир.....16

Стефан Војислав.....18

Кнез Михаило 19

Бодин.....20

Пад Дукље под Српску власт.....21

Закључак.....22

Литература.....23

УВОД

У доба „Сеобе народа“ многи варварски народи су пролазили Балканским полуострвом или се задржавали на њему одређено време, али за собом нису оставили видних трагова. Ту се населили Словени који су заузели огромна подручја и почели да стварају своје државе и своју културу.Словени су насељавали прстрану област која на западу почиње у подручју Одре и Горње Висле, а на истоку допире до Дњепра и Оке. Тај процес насељавања трајао је неколико хиљада година. О начину постанка словенске етничке масе не говоре само археолошке ископине, већ имамо сведочанства неких старих грчких писаца. Херодот, у V веку пре наше ере, писао да су северно од црноморског приморја живела многобројна племена, под заједничким именом „ Сколоти“ или „ Скити“. Лингвисти тврде да је тај термин везан са основом речи „Словени“. Херодот уз Сколоте спомиње на северу Неуре, а на истоку Будине, за њих наводи да су плавих очију и плаве косе, што је било карактеристично за Словене. Осим Сколота, Неура и Будина по наводима Тацита спомињу се племена Венеда која насељавају територију поред Средње и Доње Висле и приморје Балтика. У области Горње Волге и Оке такође су живела нека племена чије име није познато. Археолошка открића су показала да су и та племена учествовала у формирању рано-словенске етничке масе. У области Горње Висле и Варте живела су племена која су грчки писци звали Лугијци или Лужијци, они такође спадају у Словене. То су биле главне групе племена из које се повезивањем и укрштавањем стварају заједничке језичке и друге особине и формира словенска етничка маса. Птоломеј у II веку наше ере помиње народ „Суобенои“ чији се назив односи на део Словена.Словенска племена су се населила на територији која се простирала од дела источног слива Одре на западу,средњег Поднепровља на истоку, Прибалтика на северу па све до Карпата на југу.Словени се расељавају у периоду од II до VII век.Правци њиховог кретања су условили одвајање на три велике групе: Западне,Источне и Јужне Словене.Од Западних Слобена образовани су :Чеси,Словаци,Пољаци,Полапски Словени и Лужички Срби;од Источних:Руси ,Белоруси и Украјинци,а од Јужних:Срби,Хрвати,Словенци и данашњи Бугари.У то време Босна је дуго била позната само као географски појам,област

у оквирима Србије.Током раног средњег века Босна се налазила у саставу околних јужнословенских држава.Као самостална држава образована је касно.

ДОСЕЉАВАЊЕ СРБА НА БАЛКАНСКО ПОЛУОСТРВО

Живот у прапостојбини

На пространим областима између Висле, Дњепра и Горње Волге, где се формирала ранословенска етничка маса, терин је равничарски, обрастао шумама или покривен степама, богат рекама, језерима и барама, са изразито конинеталном климом жарких лета а оштих и хладних зима. С обзиром на велико пространство прадомовине Словена може се рећи да су све словенске групе биле на истом ступњу привредног и друштвеног развоја. Неке су биле на вишем ступњу, а неке су биле у извесном заостајању. Херодот спомиње Сколоте који обрађују земљу у долини Дњепра. Они су знали да употребљавају рало, а искоришћавали су и сточну вучу, што значи да је ступањ земљорадње био доста развијен. То су углавном односи на области степа где је земљорадња била боља, а земљиште плодније и лакше за обрађивање. Упоређивање словенских језика указује да у области земљорадње, сточарство, лова, риболова и осталих грана привредних делатности у називима појединих предмета има много речи истог корена. То значи да су Словени док су живели у својој старој постојбини већ познавали предмете и бавили се тим привредним делатностима. Осим земљорадње код Словена је важна грана привреде сточарство, што је зависло од услова области које су насељавали. Риболов је био важна глава привреде. Словени су се бавили пчеларством, лов је такође био једна од важнијих грана привреде нарочито јер је њихова домовина била богата шумском дивљачи и разним зверима. Све ове гране производње код Словена у старој постојбини биле су доста развијене, а то се види по томе што су знали да производе пољопривредни алат. Они су још у оно доба знали да прерађују руду и познавали су најпримитивније облике заната, нарочито за прераду дрвета, прављење предмета за кућну потребу а познавали су и грнчарство. Куће су им биле изграђене од дрвета или прућа облепљеног иловачом. Правили су их поред река и језера, јер су се бавили риболовом. У равничарским пределима правили су земунице који су били већим делом укопане у земљу. Словени су

живели у насељима развијеног типа, а звали су их „вас“ што значи село. Земља на којој су живели је била претежно обрасла шумом, богата водом и барама, па су им насеља због тога била тешко приступачна. То је им је олакшало бољу одбрану од непријатеља. Начин њихове исхране био је примитиван, проја је била главни предмет исхране. Поред тога хранили су се и месом и млечним производима. Знали су да од меда праве једну врсту алкохолног пића „ медовину“ и пиво од јечма. Жене су знале да преду и ткају. Од коже су правили кожухе, а ношња им је била једноставна. По спољашњем изгледу били су риђи, беле пути и плавих очију. Били су здрави, снажни и врло издржљиви.

Осим тога били ду скромни у својим потребама и задовољавали се слабом исхраном. Што се тиче друштвених односа око почетка наше ере Словени нису живели у бројно јаким редовима. Живели су у задружним породицама које су биле територијално одвојене. На челу породице биран је домаћин. Кад би се та породица повећала дошло би до одцепљења, па се једна група даљих сродника издвојила и формирала своју породицу с тим што су ипак задржали породичне традиције и родбинске везе са ранијим заједницама. Тако су формиране шире заједнице које су биле свесне своје крвне сродности, то су била братства. Изабрани домаћин који је био на челу братства звао се старешина. Прикупљањем више братстава стварана је још шира заједница која се звала племе. Област у коме је племе насељено зове се жупа. Братство је бирало старешину који се звао жупан. Старешина или жупан обично је биран из породице која је била најбогатија. Отуда потиче појава наследства на одређен положај. Доста низак начин производње уловио је да се код Словена све до VI века није развила институција ропство, а и када се појавила, то је била патријахално ропство, које се није јављало због потребе радне снаге. Роб који је постајао од заробљеника могу се одкупити, па су зато заробљенике држали извесно време код себе. Када би установили да се не може добити одкуп пуштали би их на слободу. Словени су у VI веку наше ере били у фази прелаза из родовског у класни друштвени поредак. Имали су јаке елементе првобитне заједнице и најраније елементе ропства. Жене су код Словена имале угледан и завидан положај. Брачни однос код Словена био је ствар друштвеног уговора а не верска установа. При доношењу разних одлука учествовали су сви одрасли чланови заједнице, па чак и жене. Исто тако се поступало и код поделе племена. Још у времену пре наше ере јавила се потреба да се организује одбрана од спољног непријатеља, па и против покушаја да развијеније групе потчине под своју власт

неразвијанија словенска племена. Тако да су већ у то доба у баровитим, тешко приступачним пределима, на врху бргева правили утврђења „градине“ које су насипом или кољем ограђивани. Градине су служиле као место за збег и одбрану. У њима или поред њих биле су настањене старешине племена. Временом таква места почела су да служе и у привредне сврхе. Она су служила као тргови где се вршила трампа и место где су се скупљали саплеменици, а ту је вршено и суђење. Градина постаје центар војне организације, привреде па и политичког живота код старих Словена. Оружје старих Словена било је примитивно. Употребљавали су штит, копље, секиру, лук и стрелу. Словени су још у старој постојбини имали своју религију. У Словенској религији уочава се одраз обожавања природних сила. У њој се одржава однос природних сила према човеку и његовој делатности, као земљорадњи и сточарству. Код неких Словенских племена остало је трагова те прве вере до новијег доба. Они су у разним облицима пренесени и у хришћанство.

Збор старих словена

Словенске куће

Узроци сеобе

Из своје старе постојбине Словени су се већ од IV наше ере из више разлога почели расељавати у правцу запада, југозапада и југа. Један од разлога њиховог померања је тај што су Словени обрађивали земљу врло примитивно. Нису знали да обнове плодност земље, тако да је она врло брзо постајала слабо плодна. Из тог разлога они су се стално селили, што значи да нису били чврсто везани за једну област. Други разлог су општа померања која су од IV века вршили Германи и Монголи. Када су се половином IV века појавила племена Хуна, онда се покорени део Словена покушао ослободити власти источних Гота. Тај покушај је у почетку био успешан, али се ипак завршио победом источних Гота. Када су Хуни 375. године уништили остроготску државу и једеан део

Словена запао је под њихову власт. Од краја IV века уз покрете Хуна почиње кретање словенских група према западу и југу. Та кретања захватила су један део Словена. Они су били присељени да измичу испред Монгола или субили повучени у оне области у које су их они са собом вукли. Осим тога Словени се селе и из разлога што је међу њиховим племенима долазило до борбе, па су нека племена или њихови делови тражили нове крајеве у које би се населили. Трећи разлог је у томе што су Германи провалили у област Римског Царства па су њихове земље или остале пусте или биле врло слабо насељене. То је омогућило Словенима да се селе према западу и југозападу без нарочитих потешкоћа. У V веку Словени се дефинитивно насељавају у крајеве од ушћа Дунава до Алпа. Тако су Словени до VI века знатно проширили своје етничке области и избили на запад до Лабе, на југ до Алпа, ушли у Карпате и у средње и доње подунавље. Они Словени који су отишли далеко на југ били су делимично под влашћу других народа. Крајем IV и почетком V века Словени који су се насељавали у Панонску низију признавали су власт Хуна, а они на западу Германа. Када је ослабила власт Хуна после Атилине смрти, у другој половини V века онда су германска племена у Панонској низији (источни Готи, Гепиди, Лангобарди) овим Словенима наметнули своју власт. Словенске групе које су се спустиле дуж Карпата према доњем Дунаву успеле су у VI веку да постану слободне, јер тамо није било моћних хунских и германских група. Велика словенска маса у VI веку дели се у две групе. Једне су називали Склавини (Склавенији). Они су били настањени у басену између Висле, Одре, Карпата и у Панонској низији, а други, звани Анти, између Карпата, Дунава и северно од Црног мора. Они су били настањени Молдавији, Влашкој и Украјини. Знатан број Словена дошао је крајем V века под власт новог монголског племена које се звало Авари или Обри, који су дошли кад и Хуни са истока. Они су задали тежак ударац подунавским Словенима. Анти су признавали власт Авара све до друге половине VI века. Када су Авари прешли Карпате и ступили на Панонску низију, Антима је успело да се ослободе аварске власти.

Они су често, као савезници Византије, водили борбу против Авара, али су знали и самостално да их нападају. Општа ситуација крајем VI века била је таква да су Словенске масе биле подељене на групе које нису биле међусобно политички везане. Они су били настањени од Балтичког приморја на северу до Алпа, подунавља и Црног мора на југу и од Лабе на западу до Дњестра, Дњепра и горње Волге на истоку. Од Словена који су били настањени у подручју Висле и даље на запад и југозапад формирале су се групе под именом Западни Словени, групе од подручја Висле на исток сачињавале су Источне Словене, док су они који су дошли у подручју Дунава па у VII веку коначно прешли на Балканско полуострво формирали групу Јужних Словена. Сви су припадали великој словенској етничкој заједници.

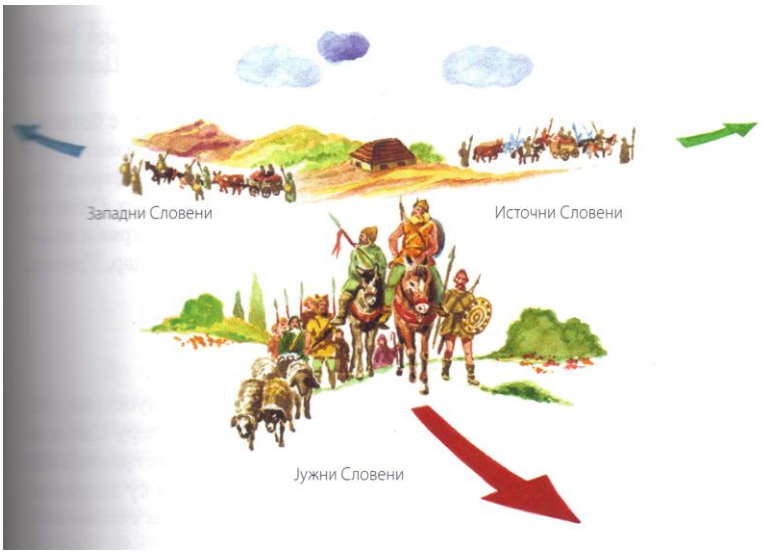

Правци сеобе Словена

Насељавање Балкана

Од VI века и код Словена сељење добија освајачки карактер и изводили су га уједињени у племенске везе. У доба цара Јустина I, предходника цара Јустинијана, десиле су се прве провале Словена у Византиско Царство. Али то нису чинили само Словени већ и други народи : Бугари и Авари. У VI веку имамо појаву да извесне групе Словена или појединци улазе у војничку службу Византије, истичући се храброшћу, неки од њих заузели су командне положаје у византиској војсци (Хилвуд и Доброгост). Пљачкашки походи Словена на Балканско полуострво трајали су кроз целу прву половину VI века, за време владавине цара Јустинијана. Док је Јустинијан ратовао у Италији и Шпанији, занемарио је одбрану балканских поседа и уопште није придавао већи значај провали Словена, зато што они нису имали развијену војну организацију већ су се јављали у мањим групама. Померање у VI века знатно се разликује од ранијих. Тада Словени ратују у циљу пљачке или да заробе што више Византинаца и других становника Балканског полуострва, како би за њих добили откуп. Ратовање код њих добија онакав карактер као и код других варваских народа. Словени остварују мања утврђења, што значи да су савладали технику освајања утврђених места. У другој половини VI века Византија је дошла у још тежи положај када су Авари и Словени почели да продиру на Балканско полуострво. Лангобарди, који су били суседи Авара, напуштају северни део Паноније и одлазе у северну Италију. Тада Авари постају господари целе Паноније. У Панонској низији словенске масе су стављене под врло сурове услове које су им наметнули аварски господари. Они су морали да издржавају Аваре, а били су искоришћавани и у војничким походима. Словени су носили терет ратовања, а Авари су као коњаници окончавали битку и плен узимали за себе. Словени су их мрзели и настојали су да збаце њихову власт.

Одлозак Лангобарда у северну Италију омогућио је да су многа словенска племена измичући притиску Авара продрла на запад, настанивши стару римску провинцију Норик која је обухватала источне Алпе до северног Јадранског приморја. У другој половини VI века Анти су се хтели отети утицају аварске власти.Преко северне границе Византијског царства Словени провађују и у VII веку,али не долазе само ради пљачке него се и трајно насељавају.То је доба када су Јужни Словени преплавили Балканско полуострво и када су се населили на данашњу територију.Процес насељавања био је праћен борбама против утврђених градова и староседелаца.Дефинитивно насељавање Словена на Балкан извршено је првом половином VII века.Резултат етничког померања Словена био је да су границе јужно-словенских земаља помакнуте далеко на југ и запад.Сва област од Соче и Јадранског мора на западу до обала Црног мора на истоку и Егејског мора на југу била је настањена Словенима.Прво су запоседнуте речне долине и котлине,области које су могле служити за земљорадњу.Старо стеновништво Балкана задржало се у теже приступачним крајевима Балканског полуострва и бавило се сточарством и њих су Словени називали Власима(„влах“ значи сточар).Мање словенске групе продрле су чак у средњу и јужну Грчку и Албанију,али су тамо постепено нестале.Укрштањем са староседеоцима Словени су добили друге расне особине.То се одразило променама њиховог спољашњег изгледа. Кроз неколико каснијих столећа долази до формирања југословенских народа. Померања словенских племена у области источног дела Алпа вршило се већ у другој половини VI и почетком VII века. Словенске масе продиру са истока и североистока,из Панонске низије и Карпата.Словени нису увек били сами,често се јављају и у заједници са Аварима.Авари су били освајачи и продирали су из Панонске низије на запад држећи се путева који воде у Италију и провинцију Норикум.Западне делове Алпа запосели су германски Баварци. Малобројни Авари долазили су углавном ради пљачке и успостављања своје власти,док су опустелу провинцију римског царства Норик населили Словени,неке групе самостално,а неке у зависности од Авара.Населивши области у источном делу Алпа они су се спустили и у приморје где затичу Лангобарде.У додирним областима Словени долазе у сукоб са Баварцима на западу и Лангобардима на југу.Словени су продирући на запад допрли до реке Лима.То је била етничка граница коју су постигли Словени у VI и VII веку,а на северу у знатно мањим групама стигли су до обала Дунава.

Примање хришћанства

Јужни Словени примили су хришћанство из суседних држава.Заједно са хришћанством ширио се и страни и културни утицај.Преко хришћанства околне државе покушале су да Јужним Словенима наметну своје установе,начин управљања и своју власт.Зато је покрштавање често наилазило на отпор који је често прелазио у оружани сукоб.Преци

данашњих Словенаца примили су хришћанство из западних црквених средишта.У неким крајевима примање хришћанства се подударало са постепеним губитком самосталности. Син и синовац Борута,последњег самосталног кнеза Карантаније,као таоци у Баварској примили су хришћанство и васпитавани су у хришћанском духу.Када су враћени у Карантанију помагали су делатност хришћанских проповедника са Запада.Паганско становништво је два пута дизало устанак против хришћанских проповедника и стране власти.Како би убрзао процес покрштавања,баварски војвода је на граници према Карантанији подизао манастире.Извесну улогу у ширењу хришћанства међу Јужним Словенима имали су приморски градови који су били под влашћу Византије.Они су уједно били и црквена средишта.У залеђу тих приморских градова Словени су дуго живели као пагани.Када су успостављене привредне везе између градова и залеђа,зближили су се хришћански Романи у градовима са паганским словенским становништвом у залеђу.Тада су створени услови за примање хришћанства у залеђу приморских градова.У источном делу Балканског полуострва хришћанство се ширило из Византије.Византијски проповедници имали су више успеха у околини приморских градова где је постојала византијска власт.Нова вера је спорије продирала у унутрашњост Балканског полуострва.У другој половини IX века неки чланови српског владарског рода имају хришћанска имена, што значи да је почело покрштавање и у Србији.Исто као и у Карантанији,нову веру најпре је примио владајући слој па тек онда широки круг поданика.Када се у IX веку јавила потреба да се прихвати хришћанство и организује црква у таквој форми која ће служити домаћем владајућем племству,великоморавски кнез Растислав је упутио посланство византиском двору.Тражио је да се пошаље неколико способних мисионара који би хришћанску веру проповедали на народним језику.Византија је била у доста повољној ситуацији и могла је да удовољи таквој молби.Тадашњи цар Михајло III одредио је за ту верску,културну и политичку мисију двојицу браће,То су били Константин и Методије који су Рођени у Солуну и који су добро говорили словенски језик.Јасно им је било да је за ширење хришћанске вере било потребно саставити азбуку за словенски језик и превести неке црквене књиге.Зато је Константин ,пре него што су кренули у Моравску,саставио „глагољицу“.Мисионарска делатнос Константина и Методија наишла је на отпор немачког свештенства.Браћа су била приморана да се пред папом у Риму бране од оптужби,где су добили потврду и пристанак папе да наставе рад.Константин се убрзо замонашио и добио

име Ћирило,а Методије је,и поред сметњи,прогона и затвора,наставио рад у словенској кнежевини Доњој Панонији и у Великој Моравској све до смрти 885. године.Делатност солунске браће наставиће њихови ученици Климент и Наум.

Ћирило и Методије

РАШКА

После доласка на територију Балканског полуострва српска племена сместила су се у унутрашњост, јужно и југоисточно од Хрвата а узаједници са другим сродним словенским племенима. По својој бројној снаи и по улози међу осталим племенима, Срби су морали бити најјача група, око које ће се формирати српски народ. У VII и VIII веку у овим областима живе наша племена по жупама, понекад племе одвојено на више жупа, а понекад више племена у једној жупи. Централна област који су населили Срби налази се на планинама са пространим висоравнима, дубоким речним клисурама и долинама, обраслим шумама у подручју Ибра, Таре, Лима и Пиве. Кроз средишњи део ове области протиче река Рашка, притока Ибра, по имену те реке Срби су ову област назвали Рашка.

У овој планинској области Срби су могли да се баве сточарством, а у мањој мери и земљорадњом. У планинским крајевима су долазили у додир са потомцима ранијег становништва Балканског полуострва, који су се склонили у тешке приступачне крајеве. По свом географском положају централна област Балканског полуострва била је тешко приступачна, што је онемогућавало директан утицај јаких држава као што су Византија, Франачка и Бугарска све до IX века. До њих се није могло доћи, од мора су их одвајале области Дукља, Травунија и Захумље, а од Цариграда многобројна словенска племена, која су се населила у данашњој Македонији док је Бугарски центар био далеко од области Рашке. Кроз VIII век морао се развити процес окупљања сродних племена и проширивање назива Срба.Прва позната имена племенских старешина код Срба помињу се половином VIII века,а то су Вишеслав,Војислав,Радослав и Просигој.Наша племена у области Рашке до IX века нису била изложена опасности да буду покорена од суседних држава.Око 820. Године води се борба између бугарске и франачке по питању граница у Подунављу. Та борба се водила после устанка Људевита Посавског,а у исто време Византија води борбу против Арабљана.Оваква ситуација омогућила је да у областима Рашке буду постављене основе српске државе.Ослабљена византиска држава није могла да учврсти своју власт у унутрашњости Балканског полуострва.Племена која су тамо живела престала су да признају превласт Византије.То је довело до тога да је већина ових племена протеравала хришћанске мисионаре и повратила се старом култу.Дотадашња туђинска власт изазвала је потребу да се међусобно повежу племена која су до тада живела одвојено,и потребу да се створи државна организација.Око тридесетих година IX векаБугари су настојали да под

своју власт подвргну српске земље између Ибра и Горње Дрине,али су српска племена успела да одбију продирање Бугара.У тој заједничкој борби српских племена ствара се зачетак српске државе.Први познати кнез у Рашкој из тог доба био је **Властимир**.У доба његове владавине ударају се темељи српске ранофеудалне државе.Он је успешно издржао борбу са суседном бугарском и византиском државом.Али су убрзо настале несугласице и борбе међу Властимировим синовима:**Мутимир**,**Стројимир** и **Гојник**. Убрзо после Властимирове смрти,прва српска држава је сасвим ослабила,због међусобних борби његових синова.Мутимир је успео да савлада своју браћу и да обједини државу,али је морао да тражи ослонац ван своје земље.Управо када је цар Василије I обновио снагу Византије,Мутимир је затражио његову помоћ.Мутимир , осим што је признао врховну власт Византије,плаћао је и данак,а уз то је и пристао да у своју земљу прими хришћанске мисионаре.Крајем IX века у Рашкој јављају се прогнани ученици Ћирила и Методија.Њиховим доласком ширење хришћанства узима шире размере,а то је олакшало ситуацију јер владајући слој нашао ослонац за свој положај у хришћанству. После смрти Мутимира у Рашкој држави поново долази до борби за превласт међу представницим Властимирове породице,али и других водећих племенских породица.Сви кандидати су настојали да се уз страну помоћ наметну за владара.Скоро сви на положају кнезова у Рашкој ослањали су се на помоћ бугарског цара Симеона,помоћу кога су долазили на кнежевски престо.По преузимању власти,нови владари су имали велике обавезе према Бугарима.Због тога су настојали да се ослободе бугарског утицаја и тражили су нови ослонац у мање опасној византиској држави.Због такве ситуације Бугари у Рашку упућују војске и постављају нове владаре.Тражење ослонца на Византију доводило је до промена на престолу и за владара је постављан један од оних кога су Бугари подржавали.Тада се у Рашкој спомиње **Петар Гојниковић**,син Гојника који је од стране Мутимира био протеран у Бугарску.Он је у Рашку дошао као Бугарски кандидат,али да би се одржао на престолу морао је да се ослободи бугарске власти и да се ослони на Византију.Петровим доласком на власт пореметио је редослед наслеђивања.После три године Петра је напао брат,други Мутимиров син,Бран који није имао успеха.Петар га је заробио и ослепио да га онеспособио за даље борбе око престола.Две године касније појавио се Клонимир који је успео да уздрма положај Петра Гојниковића,који је успео да се одбрани његових напада и убије га.Петар се у политици ослањао на Византију, али је био у добрим односима и са Бугарима.Склопио је кумство са Симеоном у доба када су бугари били у добрим односима са византицима.Симеон је убрзо преузео власт, напао Византију , нанео јој пораз и присилио на плаћање данка.Тим данком обезбеђен је мир до 913.године када је букнуо нов рат између Византије и Бугарске.Обнова непријатељства осетила се и у Србији.Михајло Вишевић,кнез Захумља,који тада није био у добрим

односима са Петром,јавио је Симеону како византијски цар подмићује Петра да би се овај удружио са Мађарима и устао против Бугара.На Михајлово обавештење Симеон шаље на Србију војску заједно са **Павлом Брановићем**.Петар Гојниковић је заробљен и одведен у Бугарску где је и завршио живот.Павле Брановић је дошао на власт као бугарски штићеник и признавао је Симеонову врховну власт.Његова власт трајала је само три године.**Захарије Прибисављевић** који се ослаљао на византиску власт,покушао је да нападне Павла и преузме власт.Павле,пошто се успешно одбранио, успео је ди да зароби Захарија и преда га Бугарима,али је касније и он прешао на страну Византије.Симеон је тада ,ранијег византиског штићеника,Захарија,употрбио као свог човека.Уз подршку бугарског владара Захарије збацује Павла и долази на престо.Пошто је учврстио своју власт, и он је окренуо леђа Бугарској и ослонио се на Византију. Пошто је и Захарије Прибисављевић изменио свој став према Бугарској,цар Симеон је послао војску у Рашку.Захарије је први пут успео да потуче бугарску војску,али други пут бугарска војска је на превару похватала већину рашких племенских главара и побила их,а Рашку похарала.Захарије се склонио у Хрватску којом је тада владао Томислав.Тим борбама Рашка је опустошена,а народ се делом повукао у теже приступачне крајеве.Тада је граница бугарске државе допирала до реке Босне на западу и све до јужних приморских области.Ово доба представља врхунац моћи бугарске државе.После смрти цара Симеона на власт долази цар Петар,који није могао да спречи распадање бугарске државе.Заузет унутрашњим борбама он није могао да одржи власт у освојеним областима.Тада из Бугарске успева да побегне,дотадашњи заробљеник, **Часлав Клонимировић**, и да по доласку у Рашку,као представник старог родовског племства,организује устанак и рат против Бугара.У Рашкој су се водили устанци против туђинске власти,и тежила је да постане независна.Покушај Часлава да ослободи Рашку завршио се са веома добрим резултатима.Искористио је унутрашњу кризу Бугарске, а био је подржаван и од стране Византије тако да је Часлав успео да победи бугарску војску и да помогне ослобођење осталих словенских племена која су била под бугарском влашћу.Многа наша племена су признала врховну власт Рашке.Граница Чаславове државе допирале су на север до Саве,на запад до Босне и у јужно приморје,захватајући Босну,Захумље,Травунију и Дукљу.Овај период је кратко трајао,а кнезу Чаславу се губе трагови у историјским изворима.Верује се да је погинуо у борбама против Мађара који су покушали да заузму северну област његове државе. У овом периоду биле су честе промене рашких кнезова.Помињу се **кнез Тихомиљ**,**кнез Љутомир**, његов син и **кнез Љутовит**, који нису оставили трагове у историјским изворима.

Велики жупан Вукан је дошао на власт у Рашкој уз помоћ краља Бодина,који му је помогао у организовању освајачких упада из рашких планина према Косову и Јужној Морави.Вукан је освајао нове терирорија на којима је развијао борбу против Византије.

Прве борбе водио је у исто време кад и Бодин који је покушао да освоји Драч.Краљ Бодин приликом борбе са Византијом бива заробљен,али борбу наставља Вукан.То је натерало цара Алексија I Комнина да органзује отпор против Вуканове војске. Српско-византијска граница била је пробијена,а борбе које су вођене у равничарским пределима косовске области завршене су у корист Србије,чиме је Вукан наговестио правац даљег ширења српске државе.Цар Алексије I у намери да се супротстави српској војсци, 1091. године повео је војску према Филипољу .Убрзо је дошло до борбе када је 1093.године Вукан са својом војском, пљачкајући успут, дошао до Липљана на Косову и спалио га. То је био повод да цар лично крене против њега.Вукан се повукао у Звечан где сазнаје да цар Алексије долази у Скопље.Понудио му је преговоре на које је Алексије пристао. Успостављањем тих преговора,Вукан је обећао да ће престати са нападима на византијске пограничне области,повукао се са византијске територије и предао таоце,што је гарантовало остварење споразума.Био је то један од првих уговора које је српски жупан склопио са Византијом.Али тај споразум није трајао дуго,Вукан је обновио нападе на Косову и нанео тежак пораз византиској војсци коју је предводио Јован Комнин.Та победа је била повод Србима за даље нападе,напали су област Скопља и Полога,а затим подучје око Врања.Поновним доласком цара Алексија I Комнина у Липљан 1094. долази до преговора са Вуканом који су довели до смиривања борби.Том приликом Вукан је цару предао таоце међу којима су били,његова два синовца, Урош и Стефан Вукан.Политика жупана Вукана била је још увек окренута против Византије.Године 1106. Обновио је ратовање,против византијске војске Јована Комнина, које му је донело још једну победу. Тада је склопљен мир који није довео до већих промена на граници.После Вуканове смрти на власт је дошао Вуканов синовац Урош I.

Велики жупан Урош I

Урош I је један од значајнијих српских владара.За време његове владавине створени су повољни услови за Рашку у Европи и на Балканском полуострву.Под њим се Рашка високо уздигла и доста ојачала.Подредио је православну и католичку цркву државним интересима у Рашкој.Први је ковао новац и велики значај је придавао књижевности.Када је дошао на престо општа ситуација у Рашкој је била доста повољна.Да би се ослободио од Византије, успоставља везе са оним зетским племством које је водило противвизантиску политику. Године 1094. Урош је упућен цару Алексију I Комнину као српски талац.За време његове владавине настављају се борбе за независнист Србије,али у измењеним околностима. Подршку у борби за самосталност пружио му је савез са Угарском који је настао склапањем брака између Урошеве ћерке Јелене и Беле II , наследника угарског краља Стефана II.Византија је обновљеним снагама успела да угуши сваку борбу за самосталност Србије.После Уроша I на престо долази његов син Урош II.

Велики жупан Урош II

Урош II био је брат угарске краљице Јелене.Те сродничке везе су му омогућиле сарадњу са Угарском и захваљујући њима ступио је у борбу против цара Манојла.Године 1149. букнуле су борбе у Србији,Урош II напао је суседне византијске територије.Акције Срба имале су веће размере и биле су успешне,али се убрзо показало да савезничка помоћ неће на време стићи на бојиште.Цар Манојло је на ове вести брзо реаговао и упутио војску ка Србији која је остала без савезничке помоћи.Урош II који је време био обавештен о царском походу, повлачи се у брда пред јачим непријатељем.Највећи део византијске војске кренуо је према Расу који бива опустошен, као и све области које су се насле на њиховом путу.Цар у Расу оставља јак гарнизон и наставља поход кроз Србију.За време тих похода Урош II је нападао поједине делове византијске војске.Цар је покушао да зароби Уроша II али не успева у томе.Византија је 1149.године успешно покоравала Србију,али борба није била окончана.Долази до нових похода Манојла I против Уроша II.Обе војске су се припремале за овај сукоб. Манојло I је знао да Срби очекују помоћ из Угарске па је предузео мере како би спречио спајање српске и угарске војске.Мањи део византијске војске се сукобио са угарским снагама,а остатак царске војске се упутио према областима у којима се налазио Урош II.До одлучујуће борбе дошло је на реци Тари.Борбе између Српске и Византијске војске трајале су око два месеца и завршене су у корист Византије иако је Урошева војска пружили веома јак отпор.Пошто је био поражен,жупан Урош II морао је да преговара. Дошло је до обнављања вазалских обавеза и до упућивања војне помоћи у случају рата.У преговорима са византијским царем,Урош II је успео да се одржи на власти.Регулисањем односа са Византијом,у Србији је завладао мир после двогодишњег ратовања.Урош II је још једном приликом покушао да се избори за самосталност земље.Када се 1153.године разбуктавао нов угарско-византијски рат,цар Манојло I се упутио према северним границама своје државе,где су га пресрели посланици угарског краља.Убрзо је склопљен мир,а Манојло одлучује да крене у борбу против Уроша II,коме је замерио то што је одржавао везе са Угарском.До борби није дошло јер Урош Iније имао услове да пружи отпор,па је поново признао врховну власт Манојла I и дао обећање да ће раскинути уговоре са Угарском.Жупан Урош II је збачен с власти 1155.године,а његови противници су на власт довели његовог брата Десу.

Велики жупан Деса

Владао је приморским областима.Умешао се у борбе које су раздирале дукљанску државу.Придружио се противницима кнеза Радослава,који су му помогли да преузме управу над Зетом и Требињем.Његов покушај да преузме власт у Рашкој 1155.године био је неуспешан.Цар Манојло је успео да га доведе на власт у Рашкој 1162.године, али је Деса заузврат морао да напусти Дендру,богату област којом је до тада

Управљао.Срби,иако су више пута поражени,нису прихватили стање које им је наметала Византија.По том питању,велики жупан Деса,наставља исту политику коју су водили претходни жупани.Шездесетих година XII века долази до великих промена у односима Византије и Угарске.Године 1162. умире краљ Геза II,сестрић жупана Десе,а на власт долази његов син Стефан III.Браћа преминулог владара такође су имала право на престо, тако да је дошло до сукоба који је Византија покушала да искористи.Тако долази до новог рата између Угарске и Византије.У таквим приликама,жупан Деса,покушавао је да се осамостали,а пошто је преузео власт у Србији,одбива да напусти Дендру.То је византијски цар изричито захтевао,тако да је Деса потажио савезнике на другој страни.Његове везе са Угарском биле су од раније познате.Када се цар Манојло 1163.године,на путу ка Београду,задржао у Нишу, жупан Деса је са својим одредом требало да се придружи царској војсци.Пошто је он то одлагао,позван је на одговорност.Деса је тада у Нишу отворено говорио о својим везама са Угарском и Немачком као и о својим ширим плановима,чему се Византија противила.Морао је да се брани од оптужби које су подигнуте против њега,нарочито су му замерали везе које је успостављао са Угарском и Немачком.Након истраге,Деса бива затворен и одведен у Цариградски затвор.Касније успева да побегне из затвора и врати се у Србију.Жупан Деса умире у Требињу,а сахрањен је у манастису Светог Петра у Пољу.

Велики жупан Тихомир

Након што је Деса отеран са власти,уместо њега је за великог жупана постављен Тихомир, један од четворице синова Завиде.Остала браћа су се звала Мирослав,Страцимир и Немања.Цар Манојло се надао да ће поделом српске територије на више области и потстицањем унутрашњих сукоба ослабити тежњу народа Рашке за потпуним ослобођењем.Због тоја је он суседне земље поделио Тихомировој браћи.Дао је Страцимиру Подриње,Мирославу Захумље,а Немањи источну област између Јужне и Западне Мораве,са жупама Топлицом и Дубочицом,док је врховну власт обављао Тихомир.Оваква политика цара Манојла није дала очекиване резултате.Тихомир је почео да окупља суседне српске области под своју управу.Тихомир је утамничио Немању и сам је завладао његовим делом државе.Због свог поступка Тихомир ускоро бива збачен са престола од стране цара Манојла који поставља Немању за великог жупана,очекујући да ће у њему имати сигурнијег вазала византиске врховне власти у Рашкој.

ДУКЉА

У другој половини X века Византија је распиоривала унутрашње борбе између појединих племенских главара,што је омогућавало учвршћавање њене власти.Процес јачања и издвајања племенске аристократије је подржавала и хришћанска црква која је у

византиским градовима билајака ,а одатле се ширила међу Словене уз помоћ родовских старешина.У Дукљи су Словене најпре покрштавали свештеници,који су потпадали под цариградску патријархију,али су употребљавали латински језик.И овде је продирање хришћанства изазвало отпор оних снага које су се одупирале јачању класног друштва,па се хришћанство учврстило тек са појавом ученика Ћирила и Методија и коначним формирањем владајуће класе.Крајем X и почетком XI века спомињу се свештеници који се служе словенским језиком.Развој класног друштва и улога званичне цркве у том процесу условиле су да су се и у Зети јавиле верске секте.И ту су повољне услове пронасли богумили.У форми верске борбе између богумилства и званичне цркве одржавале су се друштвене борбе између патријархалног и феудално-класног друштва.

Кнез Владимир

Зетски кнез Владимир (980. - 1015.године) је у почетку био вазал Византије.Али када су се против Византије дигли македонски Словени под Самуилом и њихов покрет резултирао ослобођењем,онда су многа наша племена признавала врховну власт македонског цара Самуила.Главно упориште из кога је Самуило одржавао врховну власт над Зетом био је Драч,кога је освојио 982.године.За одржавање своје власти он се ослонио на домаће племство.Заробљеног Зетског кнеза Владимира оженио је својом кћерком Косаром вратио му Дукљу да и даље као његов вазал влада том области.После битке на Беласици била је уништена држава македонских Словена.Византиски цар Василије II обнавља премоћ Византије над балканским Словенима,а у приморју Византија је помагала Млетачку Републику.Василије II је настојао да у Зети учврсти византиску врховну власт у чему је и успео.Од стране Византије био је убијен Драгомир,син кнеза Владимира.Цар Василије II проглашава Дукљу и Македонију обичном византиском провинцијом у којој се власт ослања на византиске феудалце.Драч је 1021.године утврђен и из те војно-поморске базе требало је осигурати византиску власт у Дукљи.Ова ситуација у Дукљи није могла дуго да се одржи.Мере,које је примењивала византиска управа,изазвале су отпор и поново разбуктале тежњу за успостављањем самосталности.

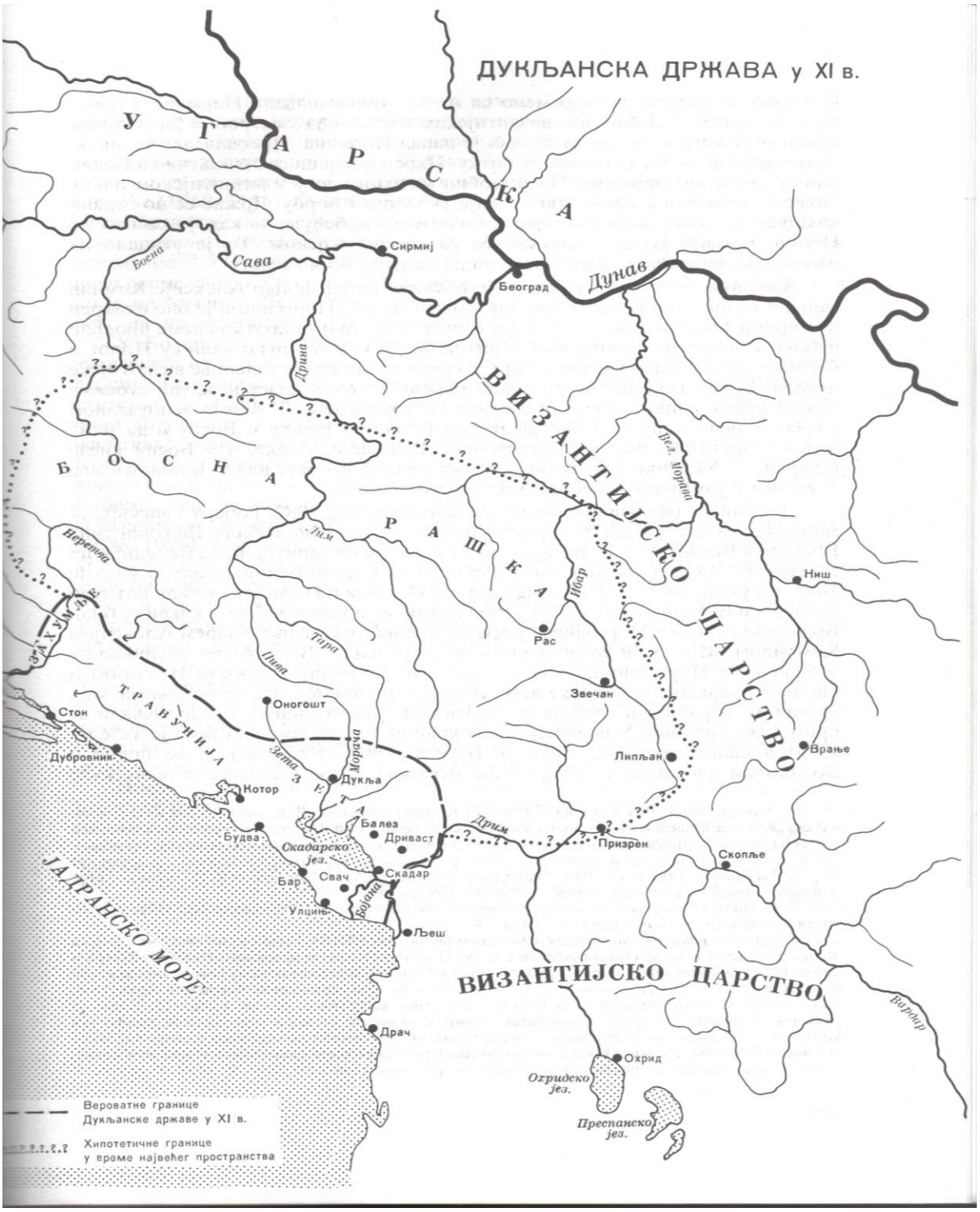

Дукљанска држава у XI веку

Стефан Војислав

Упоредо са нападима које су на Византију вршили Сарацени и Нормани,а после смрти цара Василија II ,у вези са појавом унутрашњих борби у Византији,долази до устанка и у Зети.Византија није могла да угуши покрет у Зети на челу са Војиславом,Синовцем кнеза Владимира.Зетска племена су срушила византиску врховну власт.Војислав се није задовољио ослобођењем зетских племена и жупа.Настојао је да освоји главно византиско упориште Драч.Он је протерао представнике византиске власти из ове области,а затим продужио борбу против Византије у суседним крајевима и Рашкој,Травунији и Захумљу. Овај покрет највећем делу јужнословенских племена донео је бар привремено ослобођење од Византије.Војислав је успео да ослободи не само Зету,него и Рашку.Византија се одлучно супростављала ширењу и учвршћењу устанка.Послала је војску и морнарицу у Драч.Византиске снаге су биле веће од оних којима је Војислав располагао.Пошто је био угрожен из утврђеног Драча,Војислав је морао да напусти драчку област и повуче се у тешко приступачне зетске планине.Када су византинци угушили устанак у Македонији сконцентрисали су се на борбу против Зете.Цео покрет за ослобођење од византиске власти дошао је у велику опасност.Представници других области напуштали су Зету и као византиски вазали помагали су Византију у борби против Војислава.Међутим,и Војислава је помагао један византиски војсковођа који је располагао извесном флотом.Пошто није смео да се упусти у отворену борбу са Византијом код Драча Војислав се повукао на падине планине Румије.Велику непријатељску војску дочекао је у Црмници 1042.године.Ту је дошло до одлучујућег сукоба у коме је византиска војска била поражена.Ова победа је учврстила независност Зете и за дужи период осигурала Војислава од поновног напада Византије.Родовско племство Рашке,Травуније и Захумља морало је поново да призна врховну власт кнеза Војислава.Победивши византиску војску Војислав је поново освојио драчку област,у њој је држао велику војну посаду и намеравао је да настави борбу против Византије.То је одговарало интересима ново формиране зетске државе.Осигуравши своје границе Војислав се посвећује сређивању унутрашњих прилика у држави.Да би поједине области везао за Зету,Војислав је у њих слао своје рођаке као најамнике.Он је радио на чвршћем повезивању појединих области у којима је још увек преовладавао племенски живот.Отпор против феудализације био је јак.Формирање домаћег феудалног племства наилазило је на отпор родова и племена.У Византији су се прилике поправиле када је ранији савезник кнеза Војислава био срушен и убијен.Односи између Зете и Византије су се заоштрили и добили су непријатељски карактер.Војислав је у борби против Византије тражио ослонац на западу и настојао да добије наклоност римског папе.Он се први од зетских владара обратио молбом папи да га призна за краља и да за његову краљевину формира посебну надбискупију.

Ова Војиславова политика била је усмерена на то да добивањем краљевске титуле и подршке од папе подигне углед зетских владара код осталих представника родоваи племена,да се владар високо одвоји од племства у Зети,Рашкој и Захумљу.Племство ових крајева није се покоравало многим наредбама Војислава и тежило је да очува самосталност.Везе између Рима и Византије биле су такве да папа није хтео да се завади са Византијом и није признао краљевску титулу зетском владару,јер би тиме потврдио независност Зете од Византиског Царства.

Кнез Михаило

Око 1050.године у кратком временском периоду на византиском престолу изменило се шест владара.Захваљујући оваквој ситуацији у Византији,Зета се пар деценија није била угрожена.Син Војислава Михаило (1052. – 1081.године)је искористио несређене прилике у Византији да учврсти своју власт.Да би успео, морао је да угуши све побуне своје браће и рођака који су хтели да се осамостале у областима које им је Војислав дао на управу.Зато је Михаило,савладавши ове препреке,реорганизовао државну управу.Он је земљу поделио на жупаније, чиме се вратио на старију државну поделу.Жупанијама су управљали жупани који су у име владара вршили судску власт.Жупани нису били представници родовског племства него их је именовао владар,то је представљало даљи корак у развоју ка феудалном друштву.У доба владавине кнеза Михаила у Македонији и у Бугарској испољава се жеља за ослобођењем и избио је нови устанак против Византије 1073.године.Ослободилачке покрете у Македонији и Бугарској омогућили су грађански ратови у Византији који су трајали 15 година.За време Михаила обновљени су покушаји у Риму да се добије признавање краљевске титуле и да се оснује католичка надбискупија. У моменту кад Михаило обнавља ова настојања,односи између Цариграда и Рима били су непријатељски јер је 1054.године дошло до коначног расцепа између западне и источне цркве.Супротности између Ватикана и Византије добро су дошле Михаилу да оствари своју тежњу и да добије пристанак једног од најмоћнијих римских папа,Гргура VII,да му призна краљевску титулу и пошаље знаке краљевског достојанства.Папа је рачунао да ће за Рим придобити сву земљу у којој је владао Михаило.Папски логати крунисали су Михаила за краља Зете 1077.године.Зета је ушла у ред признатих и самосталних држава тадашње Европе.Тај акт је био оспораван од Византије као незаконит,јер је она и даље сматрала Зету својом провинцијом.Стварање посебне надбискупије је ишло теже.Успостављајући политичке везе са Римом,краљ Михаило је покушао да учврсти свој положај и углед и унутар граница своје државе.Он и његови сарадници су успели да се учврсте као владајућа друштвена класа.Византија којој је овај развој био неповољан,није могла ништа да предузме,јер је имала новог непријатеља,то су били Нормани који су

покушали да изјужне Италије пређу на Балкан.У Византиј се до 1081.године изменило више владара, док се није учврстио цар Алексије Комнен,оснивач нове царске династије.

Бодин

Краља Михаила на краљевском престолу наследио је син Бодин (1081. – 1101.године). Због нове спољне опасности и војничке слабости Византије,цар Алексије је у почетку покушавао да успостави политичку сарадњу са зетским краљем Бодином,који је исте године дошао на престо.Оваква политика прихваћена је у Зети обзиром да је Византија била њен опасни непријатељ.Дошло је до родбинских веза између зетских крањева и аристократијских кругова у Византији.С друге стране Бодин је требао да се учврсти на престолу у борби против других кандидата,као и да осигура своју власт у периферним областима које су биле у саставу Зете.За време ових догађаја на Балканском полуострву, нормански војсковођаРоберт Лукави опремио је снажну војску са намером да из Јужне Италије пређе на источну обалу Јадрана,заузме Драч и његово приморје,а одатле да покуша да освоји Цариград.У исто време на Византију ударају Почензи и Половци који су пљачкајући провалили преко Дунава,а са истока су је напали селџучки Турци.Византија је дуго била у опасности.Цар Алексије Комнен је правилно оценио значај Драча као главног упоришта и обратио је пажњу на јачање његове снаге.Да би се још боље осигурао требао је добити савезништво у Зети.Међутим,цар Алексије је нашао непријатеље Нормана и папе и са њима склопио савез,то су биле Немачка и Млетачка република.Противничке снаге настојале су да и Зету увуку у овај сукоб.Краљ Бодин је оценио да ће Зета извући највећу корист ако се не ангажује ни у једном од два савеза.Борба започиње осамдесетих година XI век.На источној обали Јадранског мора борбу су водили Нормани,који су ратовали по Епиру,Тесалији,Македонији и Бугарској.Византијско-млетачка флота однела је победу на мору.Нормани су ипак успели да 1084.године освоје Драч.Затим се наставила борба са циљем да се од Византијеосвоје остале њене покрајине на Балканском полуострву.Ово ратовање између Византије и Нормана искористио је Бодин и том приликом је освојио Скадар,а уз то је помагао свог вазала у Рашкој,жупана Вукана.На територији зетске државе постојало је више бискупија.Оне су употребљавале словенски језик у црквеној служби,биле су везане за дубровачку и сплитску надбискупију.Да би се Зета коначно везала за Рим,папа Александар II 1089.године.удовољио је тежњама зетског владара Бодина и за зетску државу основао је надбискупију у Бару.Ова надбискупија је требало да обухвати земље које су биле под управом зетских краљева: Зету, Травунију, Рашку и Босну.Када је завршен рат између Византије и Нормана,Зета је остала изложена нападима Византије.Византија није искористила ту ситуацију.На њеним источним границама Турци обнављају нападе и док је Византија била заузета у Малој Азији,зета и Рашка настављају борбе тежећи да заузму Приштину на Косову и Драч.У овом периоду

био је активан рашки жупан Вукан који је успешно потискивао Византију преко Ибра.Ови покушаји се нису завршили успешно.Краљ Бодин не успева да освоји Драч,а Вукан бива присиљен да склопи мир са Византијом.

Зети је запретила опасност од крсташа који су 1096.године кренули у први крсташки рат.Велики одред крсташа прешао је харајући преко Зете,па је Бодин морао томе да посвети главну бригу.Византија је свим средствима настојала да изазове унутрашње сукобе и тако ослаби војну снагу Зете и Рашке.Последњих година Бодинове владавине Византија је покушавала да придобије извесан број утицајних великаша на своју страну.Резултат овог рада Византије био је да су крајем XI века избиле побуне у неким земљама које су признавале врховну власт зетског краља.Бодин је морао војском да угуши ове побуне.Византија је користила и најближе Бодинове сараднике којима је пружила војну помоћ.Бодинов брат Бранимир 1097.године продро је са византиском војском у Зету.Следеће године бива поражен,па се повлачи у Цариград. После ових борби ослабиле су трговачке везе између Зете и Млетачке Републике.Ускоро долази до опадања моћи Зете која се после Бодина распала на неколико мањих области. После бодинове смрти Дукља је почела да пада,нарочито због унутрашњих борби.

Пад Дукље под српску власт

Србијом је од 1166. до 1196. године владао Стефан Немања.Немања је,пошто је ступио на власт,ушао у сукоб са царем Манојлом I и повео је непријатељску политику према Византији.Тражио је ослонац против Византије,али се то завршило неуспешно.Немања бива поражен и заробљен од стране Византије.Пошто се обавезао на покорност и верност византијском цару,помилован је и враћен на власт.Одржавао је своје обећање све до Манојлове смрти,која је била знак за промену српске политике према Византији.Немања је предузео обимне војне походе 1183.године,освајајући византијске области и градове.У почетку је ратовао заједно са Мађарима,али касније када су они прекинули освајања,Немања наставља да ратује самостално.Увећао је своју државу припајајући Рашкој Зету са градовима.Водио је рат и против Дубровника,али није успео да га освоји зато је са њим склопио мировни уговор.Стефан Немања бива поражен у обновљеном рату против Византије,који је овог пута имао другачије последице по српску државу.Закључен је мир,а Немања одведен у ропство,признао је врховну византијску власт и одрекао се дела својих освајања.Да би ојачао везе са Византијом,његов син,Стефан Немањић,жени се византијском принцезом Евдокијом.На сабору у Расу 1196.године,Стефан Немања се одрекао власти у корист сина Стефана.Тада се опростио од световног живота и замонашио ,добивши име Симеон.Подигао је многе манастире,од којих је најзначајнија његова задужбина у Србији,манастир Студеница.Одазвао се на позив свог најмлађег сина Растка и отишао на Свету Гору где је и преминуо почетком 1199.године.

ЗАКЊУЧАК

Почетком XII века у развоју политичких организација код Словена насељених на Балканском полуострву завршава се значајна фаза.Самостални живот јужнословенских држава дошао је у озбиљну кризу.С’ изузетком мале Дукље и можда неких територија на рубу византијског подручја читаво тле чију историју пратимо било је у саставу суседних држава.Такав положај није избрисао тековине дотадашњег живота Јужних Словена,нити је онемогућио самосталан политички живот у будућности.Каснији развитак је показао да из живих остатака и трагова ранијег самосталног политичког животаи из тековина борби XII века настали оквири који су се одржали вековима.Одвајање путева историјског развиткаи продубљавање разлика између јужнословенских заједница,који води уобличавању појединих југословенских народа и простора који насељавају,ослања се на оквире и границе које су се усталиле у периоду од XI до XIII века.

ЛИТЕРАТУРА

ПОГРЕШНО НАВОЂЕЊЕ ЛИТЕРАТУРЕ!!!!!

ИСТОРИЈА НАРОДА ЈУГОСЛАВИЈЕ

ИСТОРИЈА СРПСКОГ НАРОДА-Станоје Станојевић

СРБИЈА У СРЕДЊЕМ ВЕКУ-Сима Ћирковић

Историја за II разред гимназије опстег смера

Историја за VI разред основне школе

ПРЕГЛЕД ИСТОРИЈЕ ЈУГОСЛОВЕНСКИХ НАРОДА